

Шинкаренко Т.І.*

ДІЯЛЬНІСТЬ РАДИ ЄВРОПИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

В статті аналізуються цілі, напрями, інструменти, механізми та форми діяльності РС у культурній сфері.

Ключові слова: Рада Європи, культура, культурна спадщина, культурне співробітництво, культурна політика, конвенція.

В статье анализируются цели, направления, инструменты, механизмы и формы деятельности Совета Европы в культурной сфере.

Ключевые слова: Совет Европы, культура, культурное наследие, культурное сотрудничество, культурная политика, конвенция.

In this article aims, directions, instruments, mechanisms and forms of activity of the Council of Europe in the sphere of culture are analyzed.

Key words: Council of Europe, culture, cultural heritage, cultural cooperation, cultural policy, convention.

Особливістю сучасного етапу європейської інтеграції є ідея сприйняття культури як найважливішого фактору вирішення економічних і політичних проблем, можливої альтернативи у виборі варіантів майбутнього розвитку європейського суспільства. Жан Моне, один з «батьків-засновників» об'єднаної Європи, зазначав, що якби була б можливість переглянути весь європейський інтеграційний процес, то він би порадив розпочати з культури, а не з вугілля й сталі [1, с.18]. Отже Моне усвідомлював, що різноманітність культур європейських народів є проблемою, яка створює рамки для можливих досягнень на шляху інтеграції. Водночас культура може відіграти роль об'єднуючого фактору, оскільки за своєю сутністю виступає інтегратором минулого, сучасного і майбутнього Європи.

Цілісна історично й географічно Європа була й залишається різноманітною культурно, вона являє собою комплекс, мозаїку різних національних і релігійних культур, які склалися в різні епохи в процесі історичних контактів, завоювань, руху народів. Становлення європейських міжнародних організацій створило нову якість міждержавних, міжнаціональних відносин, нову якість буття й самосвідомості, що не могло не віддзеркалитись і у сфері культури, ідей і цінностей. В результаті суспільної інтеграції, яка включає діяльність різного роду громадських організацій, обмін науковцями, діячами культури, релігійними організаціями, сформувалась нова європейська самосвідомість, орієнтована на розуміння Європи як певної духовної, культурної, історичної спільності. В Раді Європи активно пропагуються і втілюються ідеї «європейської самобутності», «європейського громадянства», «європейської культури», «європейської ідентичності».

«Метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для, крім іншого, збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням» [2, с.91]. Ці слова зі вступу до Європейської культурної конвенції, яка була відкрита для

* кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

підписання 19 грудня 1954 р. в Парижі, охоплюють широку сферу діяльності, яка в наш час включає політику у сфері культури, захист природної та культурної спадщини, а також питання освіти, молоді й спорту. Провідна ідея конвенції полягала у використанні культури та освіти для подолання розмежувань, які існували в Європі, запобігання новим конфліктам та зміцнення демократії. Початковими цілями діяльності Ради Європи (РЄ) у сфері культури були заохочення європейців до збереження власної культурної спадщини (мови, історії, культури), визнання її частиною «європейської» спадщини. Заохочувалось розширення культурного співробітництва, створювались умови для культурних обмінів. З часом актуальними стали питання підтримки культурного розмаїття і запровадження європейського виміру щодо культурних стандартів, політики й практики.

Політична стратегія РЄ у сфері міжкультурного співробітництва відображена у резолюції Комітету Міністрів (95) 38 «Про стратегію Ради Європи в галузі культури», яка визначає в якості пріоритетних такі завдання культурної співпраці: сприяння демократичним цінностям і правам людини відповідно до загальних культурних підходів, встановлення атмосфери довіри і взаємної поваги між народами і спільнотами, розвиток відчуття культурної спільності нової Європи в багатстві її розмаїття [3].

У грудні 2004 р. у Вроцлаві на запрошення уряду Польщі, головуючої на той час у Комітеті Міністрів, відбулась представницька конференція, присвячена п'ятдесятиріччю Європейської культурної конвенції. Вибір Вроцлава був символічним, оскільки це місто впродовж тривалого часу відігравало роль перехрестя культур. Під час конференції було ухвалено Вроцлавську декларацію, в якій були підведені підсумки здобутків, визначені основні виклики та ключові напрями діяльності на майбутнє. Серед них – поглиблення змісту поняття «європейська самобутність» з метою запобігання виникненню нових розподільчих ліній в Європі, сприяння міжкультурному та міжрелігійному діалогу як засобу запобігання конфліктам, досягнення примирення і єднання [4].

Політика міжкультурного співробітництва є одним з напрямів діяльності Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЕ). Протягом 1995-2002 рр. ПАРЕ ухвалила рекомендації: «Про розширення та європейське культурне співробітництво» № 1265, «Про європейське культурне співробітництво» № 1299 та «Про європейське культурне співробітництво і майбутню роль Асамблеї» № 1566. Зокрема, в рекомендації № 1566 зазначається, що культура є пріоритетним напрямом стратегічної політики ЄС, а культурний вимір європейського міжурядового співробітництва має інтегруватися до базових документів РЄ [5].

Діяльністю РЄ у сфері культури керує директорат з питань культури, культурної і природної спадщини, який входить до складу Генерального директорату з освіти, культури, спадщини, молоді й спорту. Одним з основних напрямів діяльності директорату є здійснення політики у сфері культури, спрямованої на розвиток міжкультурного діалогу й попередження конфліктів як в Європі, так і у всьому світі; вироблення загальних принципів захисту європейської культурної спадщини; надання допомоги державам-членам РЄ в опрацюванні загальнодержавної політики й проведенні законодавчих реформ у сфері культури та міжкультурного співробітництва. [6, с.183-185]. Директорат заохочує демократичне управління у сфері культури як ключового фактору в досягненні стійкого розвитку суспільства, займається розробкою ефективних засобів сприяння толерантності, порозумінню та взаємній повазі.

У 1962 р. була створена Рада культурного співробітництва, яка об'єднала експертів і фахівців з питань освіти, досліджень, культури, культурної спадщини – представників держав-учасниць Європейської культурної конвенції. У 2001 р. Комітет Міністрів прийняв рішення трансформувати Раду культурного співробітництва та її спеціалізовані комітети в чотири керівних комітети: Керівний комітет освіти, Керівний комітет вищої

освіти та досліджень, Керівний комітет культури, Керівний комітет з культурної спадщини, які керують програмами РЄ, пов'язаними з питаннями освіти й культури. Керівний комітет культури є відповідальним за заходи, що відносяться до культурної політики, за їх безпосередню імплементацію, моніторинг та оцінку. Статус спостерігачів в Комітеті мають Європейська культурна фундація, Європейська мережа культурних центрів, Європейський форум мистецтва та спадщини, а також Європейський культурний центр в Делфі. Згідно з Постановою про повноваження Комітету від 30 січня 2008 р. «діяльність Керівного комітету культури головним чином зосереджується на культурних політиках, належному управлінні у сфері культури, здійсненні адміністративних заходів щодо культурного розмаїття та міжкультурного діалогу» [7].

Серед форм і методів діяльності РЄ в культурній сфері – прийняття міжнародно-правових актів (конвенцій і угод), контроль за їхнім дотриманням, визначення стандартів, проведення інформаційних кампаній, формування мереж професійної підготовки. Також регулярно проводяться конференції міністрів, які відповідають за ці сфери діяльності. Керівний комітет культури РЄ у своїй діяльності керується чотирма фундаментальними принципами: сприяння ідентичності, повага розмаїття, підтримка креативності та заохочення участі.

У 1986 р. була започаткована Програма огляду політики держав у сфері культури, націлена на виявлення проблем і ознайомлення з позитивним і негативним досвідом їхнього вирішення на державному і регіональному рівнях. Реалізація програми дає можливість сформуванню в РЄ загальне уявлення про спільні для європейських держав проблеми в культурній сфері, опрацювати пропозиції щодо їхнього розв'язання. Більше половини держав, які підписали Європейську культурну конвенцію, погодилися на збір інформації, співставлення цілей і методів, аналіз тенденцій їхньої політики у сфері культури зовнішніми експертами [8, с.91].

На основі цієї програми РЄ створила Компендіум культурної політики та тенденцій культурного розвитку в країнах Європи – регулярно поновлювану інформаційну та моніторингову електронну систему з питань культурної політики, інструментів та тенденцій розвитку культури в Європі. Інформація, представлена в профілях країн в Компендіумі, ставить в центрі культурної політики такі складні проблеми сучасності, як роль нових суб'єктів у системі управління, ідентичність, розмаїття та діалог між культурами: підтримка творчості, участь у культурному житті, економічний та освітній виміри культурної політики [9].

Визначальною для політики міжкультурного співробітництва в рамках РЄ та її впровадження у національних стратегіях держав-членів стала міжурядова програма «Європейська самобутність, культурна різноманітність». Утвердження різноманітності як загальноєвропейського надбання, як одного з чинників процесу європейської інтеграції, є домінуючою складовою зовнішньої і внутрішньої політики європейських країн та головною політичною метою організації в процесі євробудівництва.

Підтверджуючи, що підтримка, захист і поширення культурного співробітництва та демократичних норм і структур в європейських суспільствах є основним завданням РЄ, Комітет Міністрів прийняв Декларацію про культурну різноманітність (7 грудня 2000 р.), в якій зазначив, що культурна різноманітність завжди була домінантною європейською характеристикою та основним політичним завданням в процесі побудови Європи і набуває особливого значення в процесі побудови суспільства ХХІ ст., заснованого на інформації та знаннях [10]. РЄ вважає, що діяльність у сфері культури повинна бути спрямована на сталу культурну різноманітність у глобальному суспільстві і закликає держави-члени проаналізувати шляхи збереження культурної та мовної різноманітності на всіх рівнях у новому контексті глобалізації [10].

З огляду на зростання кількості соціальних та політичних конфліктів, спричинених культурними відмінностями, РЄ у 2002 р. започаткувала проект «Міжкультурний діалог і запобігання конфліктам», націлений на проведення аналізу джерел і механізмів виникнення міжкультурних і міжрелігійних конфліктів, їхнє попередження і досягнення примирення між сторонами конфлікту після його завершення. Метою проекту є організація наукового обговорення та практичних заходів на національному, регіональному, місцевому рівнях для створення «форуму для діалогу» для культурних та релігійних громад [11, с.67]. Мова йде про те, щоб визнати роль культури як ефективного інструменту в справі мирного співіснування народів і поглиблення соціального єднання. Запровадження проекту свідчить про те, що після десятиліть панування переважно економічної складової у міждержавній співпраці, Європа відчуває настійну потребу у створенні нових відносин між своїми громадянами, які б більшою мірою враховували культурні відмінності, політичну й соціальну нерівність.

Пріоритетними в діяльності РЄ є запровадження спеціальних програм з метою надання допомоги новим державам-членам у справі реформування їхньої культурної політики: MOSAIC, STAGE. Програма MOSAIC (Формування відкритого комплексного підходу до культури) покликана сприяти діалогу й співпраці між країнами Південної та Східної Європи. Проект STAGE (Підтримка перехідних процесів у розвитку культури й мистецтва в розширеній Європі) був запроваджений для підтримки діалогу й співпраці у реформуванні культурної політики Вірменії, Азербайджану та Грузії.

РЄ сприяє збереженню полікультурної самобутності. Вона підтримує пілотні проекти, спрямовані на сприяння культурній самобутності та культурному вираженню. Так, РЄ обрала Російську Федерацію місцем проведення пілотного проекту, що сприятиме новим формам партнерства між мистецькими організаціями та світом бізнесу. Проект «Мости до нового партнерства заради культури» має на меті розвиток спонсорства, шефства, поширення знань та накопичення вмінь через навчальні курси та дослідження матеріалів.

Значну увагу РЄ приділяє підтримці кінематографа, який називають сьомим видом мистецтва і який має значний творчий потенціал, але при цьому відчуває труднощі при пошуках коштів, необхідних для виробництва фільмів. У 1989 р. було засновано «Євроімідж» – перший європейський фонд з підтримки спільного виробництва, поширення й прокату європейської кінематографічної продукції. У частковій угоді, підписаній у 1988 р., на основі якої був створений фонд, визначені причини його заснування: жорстка конкуренція в епоху появи кабельного й супутникового телебачення, а також необхідність підтримувати виробництво фільмів у якості «важливого заходу із заохочення європейської самобутності». У наш час «Євроімідж» об'єднує більше тридцяти держав та має у своєму розпорядженні річний бюджет, який сягає 20 мільйонів євро. Від часу свого заснування «Євроімідж» підтримав понад 1000 повнометражних художніх та документальних фільмів на загальну суму приблизно у 260 мільйонів євро. За словами голови фонду «Євроімідж» Ж. Тюбона, відбувається народження концепції «європейського кіно»: кінематографа, який є плодом європейського спільного виробництва й розрахований на глядачів європейських країн. Крім спільного кіновиробництва, «Євроімідж» підтримує дистриб'юторів і близько 30 кінотеатрів, які не отримують фінансову допомогу з боку Євросоюзу.

Комітет з питань культури РЄ розробив текст Європейської конвенції про спільне кінематографічне виробництво, яка сприяє розвитку європейського кіно завдяки якісному спільному кіновиробництву, а також ухвалив Конвенцію про захист аудіовізуальної спадщини, яка була відкрита для підписання державами-членами 8 листопада 2001 р. На сьогодні її підписали 12 держав, а дві з них вже ратифікували.

В силу історичних причин в результаті міграції і глобалізації в сучасній Європі співіснують різні етнічні групи населення. Діяльність РЄ спрямована на сприяння міжкультурному діалогу, розвиток спільних цінностей та покращення якості життя.

Спираючись на концептуальні засади, закріплені в Європейській конвенції про захист археологічної спадщини і Конвенції про захист архітектурної спадщини Європи, Керівний комітет з культурної спадщини займається розробкою загальних стандартів і узагальненням передового досвіду з таких питань, як трактовка й наукове пояснення культурної спадщини, збереження й відновлення історичних споруд, сталий розвиток і фінансування робіт із збереження й пропаганди спадщини. Серед нових інструментів РЄ – Рамкова конвенція про цінність культурної спадщини для суспільства, прийнята у 2005 р. В цьому документі визначені функції культурної спадщини в контексті «суспільства знань» та глобалізованої економіки, викладені основні напрями політики з питань спадщини. [11, с.64]. В документі закладено принцип поваги до спадщини, яка представляє різні культурні традиції Європи.

РЄ започатковує ініціативи, які висвітлюють культурне підґрунтя європейського громадянства через усвідомлення факту спільної культурної спадщини, як матеріальної, так і нематеріальної, а також заохочує до творчості. Вона сприяє багатогранній культурній самобутності Європи, що є результатом взаємозв'язків різних культур, які співіснують на континенті.

Щороку у вересні 49 держав, які підписали Європейську культурну конвенцію, беруть участь у днях європейської культурної спадщини – спільного заходу РЄ та ЄС, який полягає в представленні нових культурних надбань, які до того ще не були відомі широкому загалу, а також в наданні можливості відвідати історичні заклади, які зазвичай є закритими для публіки. Дні європейської культурної спадщини надають можливість представити різноманітні виставки та експозиції, які висвітлюють місцеві ремесла, традиції, архітектуру та твори мистецтва, однак мета днів є більш широкою: сприяти зближенню громадян задля досягнення кращого взаєморозуміння, попри існування розбіжностей в культурах та мовах.

Політика РЄ у сфері спільної європейської культурної спадщини реалізується через чисельні ініціативи: європейські культурні маршрути, художні виставки, культурний туризм. Програма європейських культурних маршрутів була започаткована РЄ у 1987 р. Першим з таких маршрутів став старовинний шлях паломництва до монастиря Св. Якова у Компостеллі. Мета ініціативи – допомогти створити у європейців відчуття духовної близькості й спільності минулого, яка склалась всупереч існуючим у Європі кордонам. Європейські культурні маршрути не лише слугують відродженню культурної традиції, але й допомагають у розвитку культурного туризму, стимулюють місцеву економіку. Офіційне визнання РЄ отримують маршрути, які відповідають її критеріям: повага до прав людини, демократія, культурне розмаїття та ідентичність європейських країн, діалог, взаємний обмін і збагачення через кордони й століття. Організація відіграє роль координатора в питаннях співробітництва з державними і приватними структурами. Європейський інститут культурних маршрутів, розташований у Люксембурзі, надає допомогу, забезпечуючи технічне сприяння реалізації даної ініціативи.

РЄ організовує європейські художні виставки з метою ознайомити суспільство з європейською культурною спадщиною і підкреслити її цінність. Організація сприяє проведенню реальних та віртуальних виставок, публікацій, проведенню досліджень та підготовці навчальних матеріалів. Близько 30 виставок, що були організовані на кінець 2010 р., відобразили основні художні періоди історії мистецтва від доісторичних часів до сьогодення. Серед них – «Європа в часи Улліса – мистецтво бронзового сторіччя», «1648

– війна і мир в Європі» на честь 350-річчя Вестфальського договору, «Центр Європи в період першого тисячоліття нашої ери», «Універсальний Леонардо да Вінчі» тощо.

Мета ініціативи РЄ в заохоченні до культурного туризму – підтримати у європейців почуття їхньої спільної культурної ідентичності. РЄ організує і координує співпрацю з державними і приватними організаціями. Серед маршрутів культурного туризму – «Шовковий шлях і текстильне виробництво», «Пам'ятки епохи бароко», «Сільські поселення», «Відомі монастирі», «Дороги вікінгів», «Ганзейський шлях».

Програма технічного співробітництва та технічної допомоги в питаннях комплексного збереження культурної спадщини є одним з основних засобів здійснення Радою Європи роботи на місцях та політичного співробітництва в цій галузі. В останній час реалізовувались такі програми, як «Культурна й природна спадщина Південно-Східної Європи», «Раціональне використання ресурсів історичних міст» тощо.

Мережа «Європейська спадщина» (HEREIN) – новий робочий інструмент для урядів, науковців, практиків, громадськості, які задіяні в області збереження спадщини. Ця мережа містить базу даних національного законодавства у цій сфері, термінологічний глосарій, посилання на тематичні Інтернет-ресурси в різних країнах, форуми, віртуальні експозиції тощо, допомагаючи фахівцям у пошуках одностороннього досвіду, поширенні передового досвіду, у виконанні зобов'язань по різних міжнародно-правових актах. В цій мережі у наш час беруть участь 35 країн. Планується поширити її на всі 49 держав, які підписали Європейську культурну конвенцію. У 1996 р. за ініціативи РЄ було засновано Європейський фонд підготовки спеціалістів у сфері спадщини.

На сучасному етапі РЄ є організацією, яка формує новий політико-правовий вимір європейського континенту та сприяє збереженню європейської самобутності в умовах світової глобалізації. В рамках Організації виробляються загальні підходи щодо розв'язання проблем прав людини, забезпечення соціальних стандартів й досягнення соціального єднання, розвитку культури, освіти, молодіжної політики, системи охорони здоров'я тощо. Рада Європи сприяє формуванню духовного клімату на континенті, єдиних демократичних цінностей, здійснює контроль за їхньою практичною реалізацією в державах-членах.

Література

1. Европейская интеграция, большая гуманистическая Европа и культура. – М., 1998.
2. Збірка документів Ради Європи, ратифікованих Україною. – К., 2006.
3. Резолюція Комітету Міністрів РЄ (95) 38 «Про стратегію Ради Європи в галузі культури» /<http://www.coe.kiev.ua/bul/bul8/text10.htm>
4. Ministerial conference: Defining the way ahead for European cultural policy (Wroclaw, Poland, 9-10 December 2004)/ <http://www.coe.int/T/E/Com/Files/Ministerial-Conferences/2004-culture/>
5. Рекомендация Парламентской Ассамблеи Совета Европы « Европейское культурное сотрудничество и будущая роль Ассамблеи» (№ 15556)/ http://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/%5bRussian_documents%5d/%5b2002%5d/%5bJuin2002%5d/Rek_1566.asp#TopOfPage
6. The Council of Europe and cultural heritage – 1954-2000. – Strasbourg, 2001. – 362 p.
7. Study on cultural cooperation in Europe in the various cultural and artistic fields. Final report. For the European Commission Directorate-General for Education and Culture/ http://europa.eu.int/comm/culture/eac/sourcesjinfo/pdf-ord/summary_rehort_coop_cult.pdf
8. Bennett T. Differing diversities: Cultural policy and cultural diversity. – Strasbourg, 2002. – 201 p.
9. Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe/ <http://www.culturalpolicies.net>.

-
10. Декларація про культурну різноманітність Комітету Міністрів РЄ (7 грудня 2000 р.)/
<http://www.coe.kiev.ua/bul/bul8/text11.htm>
  11. Guidance on heritage assessment. Council of Europe Technical Co-operations and Consultancy Programmt. – Strasbourg, 2005. – 91 p.